Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA ĪVA BOTA [*YVES BOT*] SECINĀJUMI,
sniegti 2013. gada 15. janvārī[1]

Lieta C-529/11

Olaitan Ajoke Alarape ,
Olukayode Azeez Tijani
pret
Secretary of State for the Home Department

(Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London (Apvienotā Karaliste), lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Personu brīva pārvietošanās — Direktīva 2004/38/EK — Pastāvīgās uzturēšanās tiesības — 16. pants — Likumīga uzturēšanās — Uzturēšanās, pamatojoties uz Regulas (EEK) Nr. 1612/68 12. pantu

1. Šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas, pirmkārt, uz nosacījumiem, ar kuriem bērna, kam ir piešķirtas tiesības gūt izglītību uzņēmējā dalībvalstī saskaņā ar Padomes 1968. gada 15. oktobra Regulu (EEK) Nr. 1612/68 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā[2], vecāks var iegūt atvasinātās uzturēšanās tiesības, un, otrkārt, uz iespēju gan bērnam, kam ir uzturēšanās tiesības atbilstoši šim 12. pantam, gan viņa vecākam, kuram ir atvasinātās uzturēšanās tiesības, iegūt pastāvīgās uzturēšanās tiesības saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvas 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK[3], 18. pantu.

2. *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London* (Apvienotā Karaliste), uzdotie jautājumi man it īpaši liek atgriezties pie likumīgās uzturēšanās jēdziena Direktīvas 2004/38 izpratnē, kas ir pamatjēdziens, jo tas ir nosacījums pastāvīgā iedzīvotāja statusa atzīšanai un šis statuss noteikti ir uzskatāms par būtisku reformu, kas īstenota ar šo direktīvu[4].

3. Direktīva 2004/38 kodificē esošos tiesību aktus un integrē tiesas judikatūru personu brīvas pārvietošanās jomā, pārvietošanās brīvību balstot uz Savienības pilsoņa statusu, kuram saskaņā ar Tiesas spriedumā lietā *Grzelczyk*[5] pirmoreiz formulētu un daudzkārt pēc tam apstiprinātu[6] koncepciju ir jābūt dalībvalstu valstspiederīgo pamatstatusam.

1 — Oriģinālvaloda – franču.

2 — OV L 257, 2. lpp.

3 — OV L 158, 77. lpp. (Īpašais izdevums latviešu valodā, 5. nodaļa, 5. sējums, 46. lpp.).

4 — Šajā ziņā skat. Carlier, J.-Y., "Le devenir de la libre circulation des personnes dans l'Union européenne: regard sur la directive 2004/38", *Cahiers de droit européen*, 2006, 13. un nākamās lpp., 23. un 28. lpp., kā arī Iliopoulou, A., "Le nouveau droit de séjour des citoyens de l'Union et des membres de leur famille: la directive 2004/38/CE", *Revue du Droit de l'Union Européenne*, 2004, 523. un nākamās lpp., 539. lpp.

5 — 2001. gada 20. septembra spriedums lietā C-184/99 (*Recueil*, I-6193. lpp., 31. punkts).

6 — Skat. 2011. gada 15. novembra spriedumu lietā C-256/11 *Dereci* u.c. (Krājums, I-11315. lpp., 62. punkts).

4. Kamēr agrākās tiesības vienīgi nenobriedušā formā noteiktām ierobežojoši uzskaitītām personu kategorijām [7] atzina tiesības "pastāvīgi uzturēties" kādas dalībvalsts teritorijā, šī direktīva Savienības pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri piecus gadus likumīgi uzturējušies dalībvalsts teritorijā, paredz pastāvīgās uzturēšanās tiesības, kas nodrošina migrantiem nesalīdzināmu priekšrocību, padarot to uzturēšanos par neierobežotu laikā, ko var apstrīdēt tikai primāru sabiedriskās kārtības un valsts drošības apsvērumu dēļ [8], un atceļot esošos vienlīdzīgas attieksmes principa ierobežojumus salīdzinājumā ar uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajiem [9].

5. Prasītie pamatnosacījumi pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai ir izteikti Direktīvas 2004/38 IV nodaļas I iedaļā.

6. Šīs direktīvas 16. pantā ar virsrakstu "Vispārējs noteikums attiecībā uz Savienības pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem" ir noteikts:

"1. Savienības pilsoņiem, kas likumīgi un nepārtraukti ir uzturējušies uzņēmējā dalībvalstī piecus gadus, ir tiesības pastāvīgi uzturēties šajā valstī. Uz šīm tiesībām nedrīkst attiecināt III nodaļā paredzētos nosacījumus.

2. Šā panta 1. punkts attiecas arī uz ģimenes locekļiem, kas nav nevienas dalībvalsts valstspiederīgie un ir kopā ar Savienības pilsoni likumīgi un nepārtraukti uzturējušies uzņēmējā dalībvalstī piecus gadus.

3. Uzturēšanās nepārtrauktību neietekmē īslaicīga prombūtne, kas nav ilgāka par sešiem mēnešiem gadā, vai ilgāka prombūtne obligātā militārā dienesta dēļ, vai vienreizēja prombūtne, kas nav ilgāka par divpadsmit secīgiem mēnešiem, svarīgu iemeslu dēļ, piemēram, grūtniecība un dzemdības, nopietna slimība, mācības vai arodmācības, vai norīkojums darbā citā dalībvalstī vai trešā valstī.

4. Tiklīdz pastāvīgas uzturēšanās tiesības ir iegūtas, tās var zaudēt tikai tad, ja prombūtne no uzņēmējas dalībvalsts ir ilgāka par diviem secīgiem gadiem."

7. Turklāt Direktīvas 2004/38 18. pantā ar virsrakstu "Pastāvīgas uzturēšanās tiesības, ko iegūst konkrēti ģimenes locekļi, kuri nav nevienas dalībvalsts valstspiederīgie" ir noteikts:

"Neskarot 17. pantu, Savienības pilsoņa ģimenes locekļi, uz kuriem attiecas 12. panta 2. punkts un 13. panta 2. punkts un kuri atbilst minētajos punktos paredzētajiem nosacījumiem, iegūst pastāvīgas uzturēšanās tiesības pēc tam, kad ir legāli uzturējušies uzņēmējā dalībvalstī piecus secīgus gadus."

8. Lai gan ar minēto direktīvu ir atceltas un kodificētas lielākā daļa agrāko Savienības tiesību normu attiecībā uz personu brīvu pārvietošanos, ar to tomēr atstāts spēkā negrozīts 12. pants Regulā Nr. 1612/68, kura no 2011. gada 16. jūnija ir atcelta un aizstāta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Regulu (ES) Nr. 492/2011 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā [10].

7 — Skat. Komisijas 1970. gada 29. jūnija Regulas (EEK) Nr. 1251/70 par darba ņēmēju tiesībām palikt kādā dalībvalstī pēc tam, kad darba attiecības šajā valstī beigušās (OV L 142, 24. lpp.), 2. un 3. pantu un Padomes 1974. gada 17. decembra Direktīvu 75/34/EEK par dalībvalsts pilsoņu tiesībām palikt uz dzīvi citā dalībvalstī pēc tam, kad tajā veikta darbība pašnodarbinātas personas statusā (OV 1975, L 14, 10. lpp.).

8 — Skat. Direktīvas 2004/38 28. panta 2. punktu.

9 — Skat. šīs direktīvas 24. panta 2. punktu.

10 — OV L 141, 1. lpp.

9. Regulas Nr. 1612/68 12. pantā, kas tagad ir Regulas Nr. 492/2011 10. pants, ir noteikts:

"Ja dalībvalsts pilsoņa [valstspiederīgā], kas ir vai ir bijis nodarbināts citā dalībvalstī, bērni uzturas tās teritorijā, viņus uzņem vispārējās izglītības, mācekļa un profesionālās izglītības programmās ar tādiem pašiem nosacījumiem kā minētās valsts pilsoņus [valstspiederīgos].

Dalībvalstis atbalsta mēģinājumus dot iespēju šiem bērniem apgūt minētās programmas ar pēc iespējas labākiem nosacījumiem."

10. Šī lieta, kuras pamatā ir strīds starp māti un dēlu, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie, no vienas puses, un *Secretary of State for the Home Department* [Apvienotās Karalistes Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru], no otras puses, saistībā ar šī valsts sekretāra atteikumu viņiem piešķirt pastāvīgās uzturēšanās tiesības, rada divas jautājumu virknes ar atšķirīgu sarežģītības pakāpi.

11. Pirmā jautājumu virkne, kas jau lielā mērā atrisināta judikatūrā, attiecas uz nosacījumiem, kādos pilngadīga bērna, kurš mācās [izglītības iestādē], vecāks var iegūt uzturēšanās tiesības saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 12. pantu.

12. Otrā virkne, ar kuru līdz šim vēl nav nācies sastapties, bet kuras risinājums man šķiet lielā mērā atrodams nesenajā judikatūrā, attiecas uz jautājumu, vai faktiskās uzturēšanās laikposmi, pamatojoties uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, ir tādi, kas rada pastāvīgās uzturēšanās tiesības saskaņā ar Direktīvu 2004/38.

13. Pamatlietas faktiskie apstākļi ir šādi.

14. *Alarape* k-dze, dzimusi 1970. gada 9. jūlijā, ir *Tijani* k-ga, dzimuša 1988. gada 28. februārī, māte. Viņi, būdami Nigērijas pilsoņi, 2001. gadā nelikumīgi ieceļoja Apvienotajā Karalistē. Tādēļ, ka *Alarape* k-dze apprecējās ar Francijas valstspiederīgo *Salama* k-gu, prasītāji pamatlietā kā Savienības pilsoņa ģimenes locekļi Apvienotajā Karalistē saņēma atļauju uzturēties, kura beidzās 2009. gada 17. februārī.

15. Tā kā *Secretary of State for the Home Department* 2010. gada 29. janvārī noraidīja viņu lūgumu ar mērķi saņemt pastāvīgās uzturēšanās tiesības kā Savienības valstspiederīgā, kuram šādas tiesības bijušas vairāk nekā piecus gadus, ģimenes locekļiem, *Alarape* k-dze un *Tijani* k-gs cēla prasību *First-tier Tribunal (Immigration and Asylum Chamber)* (Apvienotā Karaliste), kas viņu prasību noraidīja, uzskatot, ka ar tai iesniegtajiem dokumentiem tiek vienīgi pierādīts, ka *Salama* k-gs divus gadus bijis algots darbinieks.

16. Prasītāji pamatlietā iesniedza apelācijas sūdzību *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London*.

17. Minētā tiesa norāda, ka *Alarape* k-dze un *Salama* k-gs izšķīrās 2010. gada 16. februārī un ka *Alarape* k-dze Apvienotajā Karalistē strādāja nepilna laika slodzi kā pašnodarbināta persona ar ikmēneša ienākumiem aptuveni GBP 1600 apmērā un maksāja nodokļus un sociālās iemaksas. Savukārt *Tijani* k-gs, kas no 2006. līdz 2008. gadam strādāja nepilna laika slodzi, kopš ieceļošanas apmeklēja pilna laika mācības Apvienotajā Karalistē, studēja universitātē, ieguva bakalaura un maģistra grādu un pēc tam tika uzņemts Edinburgas universitātē (Apvienotā Karaliste) doktorantūras studijās. Studiju laikā viņš bija paredzējis dzīvot Edinburgā pie kāda universitātes asistenta.

18. *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London* ieskatā prasītāji pamatlietā, kuriem bija pierādīšanas pienākums, varēja pierādīt, ka *Salama* k-gam ir no Savienības tiesībām izrietošās tiesības vienīgi attiecībā uz laikposmu no 2004. gada februāra līdz 2006. gada aprīlim. Šajā ziņā iesniedzējtiesa atzina, ka, lai gan tas, ka *Salama* k-gs pameta laulāto dzīvesvietu, varēja apgrūtināt pierādījumu iegūšanu attiecībā uz viņa agrākajām profesionālajām gaitām, tomēr minētie prasītāji nebija lūguši izdot rīkojumu par pagaidu noregulējumu.

19. Iesniedzējtiesa precizē, ka Direktīvas 2004/38 12. panta 3. punkts, kurā paredzēts, ka Savienības pilsoņa nāves vai izceļošanas gadījumā ģimenes locekļi uzturēšanās tiesības saglabā, tai nešķiet piemērojams, jo neviens no abiem šajā tiesību normā minētajiem notikumiem šajā gadījumā nav iestājies.

20. Tā tomēr norāda, ka ir jāizskata jautājums, vai prasītājiem pamatlietā ir uzturēšanās tiesības saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 12. pantu.

21. Šajos apstākļos *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London*, nolēma apturēt lietas izskatīšanu un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Lai vecāks varētu tikt kvalificēts kā "persona, kura faktiski īsteno aizgādību", tādējādi, ka tā iegūst uzturēšanās tiesības, kuras atvasinātas no bērna, kas sasniedzis 21 gadu vecumu un kas izmanto savas tiesības iegūt izglītību saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68[..] 12. pantu, uzturēšanās tiesībām, vai ir vajadzīgs, lai minētais bērns:

– a) būtu šī vecāka apgādībā,

– b) dzīvotu šāda vecāka mājsaimniecībā un

– c) saņemtu emocionālu atbalstu no šī vecāka?

2) Ja, lai varētu pretendēt uz šādām atvasinātām uzturēšanās tiesībām, vecākam nav jāpierāda, ka ir izpildīti visi trīs iepriekš minētie nosacījumi, vai ir pietiekami pierādīt, ka ir izpildīts tikai viens vai tikai divi no tiem?

3) Vai saistībā ar [pirmā jautājuma b) apakšpunktu] var joprojām uzskatīt, ka pilngadīgs bērns, kas mācās, turpina dzīvot kopējā mājsaimniecībā ar savu vecāku (vecākiem), pat ja viņš mācību laikā (izņemot brīvdienas un dažas nedēļas nogales) dzīvo prom no mājām?

4) Vai saistībā ar [pirmā jautājuma c) apakšpunktu] ir nepieciešams, lai vecāka sniegtam emocionālam atbalstam būtu īpašs raksturs (t.i., ciešs vai fiziski tuvs), vai ir pietiekami, ka pastāv parasta emocionāla saikne starp vecāku un pilngadīgu bērnu?

5) Ja personai ir bijušas atbilstoši Savienības tiesībām piešķirtas uzturēšanās tiesības saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68[..] 12. pantu uz nepārtrauktu laikposmu, kas ilgāks par pieciem gadiem, vai šāda uzturēšanās ir pietiekama, lai pretendētu uz pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanu saskaņā ar Direktīvas 2004/38 [..] IV nodaļu par "pastāvīgajām uzturēšanās tiesībām" un saņemtu uzturēšanās atļauju saskaņā ar minētās direktīvas 19. pantu?"

I – Mans vērtējums

A – *Par pirmajiem četriem jautājumiem*

22. Ar pirmajiem četriem jautājumiem iesniedzējtiesa būtībā jautā, kādi nosacījumi pilngadīga bērna, kurš mācās, vecākam ir jāizpilda, lai varētu iegūt atvasinātās uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu.

23. Šis pants dalībvalsts valstspiederīgā, kas ir vai ir bijis nodarbināts citā dalībvalstī, bērniem, ja tie uzturas tās teritorijā, piešķir tiesības tikt uzņemtiem vispārējās izglītības, mācekļa un profesionālās izglītības programmās ar tādiem pašiem nosacījumiem, kā tas tiek darīts attiecībā uz minētās valsts valstspiederīgajiem.

24. Pamatojoties uz šo tiesību normu, kura nosaka migrējošu darba ņēmēju bērniem tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz pieeju izglītībai, Tiesa savā 2002. gada 17. septembra spriedumā lietā *Baumbast* un *R*[11] atzina autonomas uzturēšanās tiesības Savienības pilsoņa, kam ir migrējoša darba ņēmēja vai bijušā migrējoša darba ņēmēja statuss, bērnam, ja šis bērns vēlas mācīties uzņēmējā dalībvalstī. Tā uzskatīja, liegt šim bērnam turpināt izglītību uzņēmējā dalībvalstī, atsakot uzturēšanās atļauju, varētu atturēt Savienības pilsoni no savu brīvas pārvietošanās tiesību izmantošanas.

25. Turklāt pēc tam, kad Tiesa atgādināja, ka atteikums atzīt bērna, kurš mācās, vecākiem iespēju dzīvot uzņēmējā dalībvalstī, varētu liegt bērnam tiesības, kuras viņam atzinis Savienības likumdevējs, tā atzina vecākiem, kuri "faktiski īsteno aizgādību" par šo bērnu, iespēju uzņēmējā dalībvalstī iegūt no Regulas Nr. 1612/18 12. panta izrietošās uzturēšanās tiesības[12].

26. Vēlāk Tiesa savā 2010. gada 23. februāra spriedumā lietā *Teixeira*[13] izvērtēja bērna pilngadības ietekmi uz uzturēšanās tiesībām, kuras ir viņa vecākam kā personai, kuras faktiskā aizgādībā ir šis bērns. Tā tādējādi precizēja, ka uzturēšanās tiesības uzņēmējā dalībvalstī, kuras ir vecākam, kura faktiskā aizgādībā ir migrējoša darba ņēmēja bērns, ja šis bērns mācās šajā valstī, beidzas, kad bērns kļūst pilngadīgs, izņemot, "ja bērnam, lai viņš varētu turpināt un pabeigt mācības, vēl aizvien ir nepieciešama šī vecāka klātbūtne un rūpes"[14].

27. Tādējādi iepriekš minētajā spriedumā lietā *Teixeira* Tiesa principā jau iepriekš ir atbildējusi uz pirmajiem četriem iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem precizējot, ka uzturēšanās tiesības uzņēmējā dalībvalstī, kuras ir vecākam, kura faktiskā aizgādībā ir migrējoša darba ņēmēja bērns, ja šis bērns mācās šajā valstī, beidzas, šim bērnam sasniedzot pilngadību, ja vien viņam vairs nav nepieciešama šī vecāka klātbūtne un rūpes.

28. Tā kā *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London* vienīgi izskatīja bērna, kurš sasniedzis 21 gadu vecumu, situāciju, atzīstot par neapstrīdamu, ka pilngadīgu bērnu, kuri nav sasnieguši 21 gadu vecumu, vecāku situācija ir pielīdzināma nepilngadīgu bērnu vecāku situācijai, uzskatu, ka vispirms ir jānorāda, ka šī premisa saskaņā ar Tiesas judikatūru šķiet kļūdaina.

29. Ir jāatgādina, ka Regulas Nr. 1612/68 12. pantā paredzētās tiesības mācīties tika interpretētas autonomi[15] atbilstoši šīs direktīvas mērķiem nodrošināt darba ņēmēju un to bērnu integrēšanu uzņēmējas dalībvalsts sociālajā dzīvē, no kā Tiesa tostarp secināja, ka minētās regulas bijušajā 10. un 11. pantā, kas atcelti ar Direktīvu 2004/38, paredzētais vecuma ierobežojums nav piemērojams[16].

30. Tiesas izvēlētais risinājums iepriekš minētajā spriedumā *Teixeira* tātad ir piemērojams attiecībā uz bērnu, tiklīdz tas sasniedz pilngadību. Lai gan pilngadības iestāšanās faktam nav ietekmes uz bērnam sākotnēji piemītošajām tiesībām, šajā spriedumā izteiktais apgrieztais princips attiecībā uz atvasinātajām tiesībām, kuras piemīt vecākam, kura faktiskā aizgādībā ir bērns, nosaka uzturēšanās tiesību zaudēšanu, un šo tiesību pagarināšana pēc tam, kad bērns ir sasniedzis pilngadību, ir izņēmuma situācija. Šis princips ir secināts no prezumpcijas par pilngadīga bērna spējām parūpēties par sevi, bet šī prezumpcija ir atspēkojama, jo var tikt iesniegti pretēji pierādījumi par bērna atkarības no sava vecāka turpināšanos.

11 — C-413/99 (*Recueil*, I-7091. lpp.).

12 — Minētā sprieduma 73. punkts.

13 — C-480/08 (*Recueil*, I-1107. lpp.).

14 — Minētā sprieduma 86. un 87. punkts.

15 — 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-310/08 *Ibrahim* un *Secretary of State for the Home Department* (Krājums, I-1065. lpp., 35. punkts). Skat. arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Teixeira* (46. punkts un tajā minētā judikatūra).

16 — 1995. gada 4. maija spriedums lietā C-7/94 *Gaal* (*Recueil*, I-1031. lpp., 25. punkts). Skat. arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Ibrahim* un *Secretary of State for the Home Department* (35. punkts), kā arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Teixeira* (82. un 83. punkts).

31. Tiesas sniegtais formulējums man šķiet pietiekami skaidrs. No tā izriet, ka šī vecāka bērna, kurš mācās, uzturēšanās tiesības tiek uzskatītas kā "nosacītas", "noteiktam mērķim piesaistītas" tiesības, kuru pagarināšana pēc bērna pilngadības var tikt pieļauta tikai tad, ja tā ir noteikti nepieciešama, lai bērns varētu pabeigt mācības. Šo tiesību saglabāšanu tādējādi nosaka, veicot nepieciešamības pārbaudi, kura jāveic valsts iestādēm.

32. Šajā ziņā ir jānorāda, ka izglītības mērķis, kas noteikts tiesību saglabāšanai pēc bērna pilngadības sasniegšanas, atbilst Tiesas judikatūrā šīm tiesībām atzītajam pamatam, kas izriet no bērnu tiesību uz izglītību lietderības, kuras būtība tiktu sagrauta, ja viņu vecākiem tiktu liegta iespēja personīgi rūpēties par viņiem mācību laikā [17].

33. Beigu beigās valsts tiesām bērna vajadzība pēc sava vecāka klātbūtnes un rūpēm, lai turpinātu un pabeigtu mācības, ir jāizvērtē, ņemot vērā šo izglītošanas mērķi.

34. Tas, vai pilngadīgam bērnam vēl ir vajadzība pēc sava vecāka klātbūtnes un rūpēm, lai turpinātu un pabeigtu mācības, manuprāt, ir faktisks jautājums, kas ir jānoskaidro valsts tiesai, ņemot vērā katras lietas īpašos apstākļus.

35. Līdz ar to uzskatu, ka Tiesai nav jāatbild uz pirmajiem četriem jautājumiem, kas tai liktu novērsties no tiesību jomas un pievērsties faktisko jautājumu izpētei, kas ir valsts tiesas kompetencē, kuras rīcības brīvību izvērtēt tai iesniegtos pierādījumus nevar un nedrīkst ierobežot, definējot precīzus kritērijus.

36. Šajā ziņā ir jāpatur prātā, ka dažādi faktori, kas var tikt ņemti vērā, īstenībā ir nevis kritēriji vai nosacījumi, kuru neesamības gadījumā atvasinātas uzturēšanās tiesības nevarētu iegūt, bet gan drīzāk vienkāršas norādes, kas ļauj konstatēt, ka bērnam pat tad, ja viņš ir sasniedzis pilngadību, joprojām ir vajadzīga sava vecāka klātbūtne un rūpes.

37. Nevar izveidot izsmeļošu šo norāžu sarakstu, kas ir jāizskata nevis atsevišķi, bet savstarpēji saistīti un kas ir jāizvērtē.

38. Tādēļ es tikai norādīšu, ka iesniedzējtiesas izvirzītie trīs faktori man šķiet piemēroti.

39. Piemēram, būtu jāņem vērā, vai pēc bērna pilngadības sasniegšanas viņš joprojām ir finansiāli atkarīgs no sava vecāka. Es pretēji Apvienotās Karalistes valdības uzskatam domāju, ka premisa, saskaņā ar kuru vecāks, kas nodrošina bērna aizgādību, varētu turpināt nodrošināt šo finansiālo atbalstu, atrodoties trešajā valstī, nešķiet atbilstoša īstenībai. Kā *Alarape* k-dzes pārstāvis to norādīja savos mutvārdu apsvērumos, pavisam nav acīmredzams, ka vecāks savā izcelsmes valstī vai kādā citā trešajā valstī varētu atrast darbu, kas viņam nodrošinātu līdzvērtīgu atalgojumu tam, kurš viņam ļautu uzņēmējā dalībvalstī samaksāt par bērna, kas mācās, vajadzībām. Turklāt, manuprāt, ir apšaubāms, ka uzņēmējai dalībvalstij varētu būt interese liegt bērnam, kas mācās, saņemt finansiālu atbalstu no ģimenes un likt viņam vērsties šīs valsts sociālās palīdzības sistēmā.

40. Tāpat emocionālās tuvības pakāpe starp vecāku un viņa pilngadīgo bērnu var tikt ņemta vērā, nepastāvot vajadzībai, lai šim emocionālajam atbalstam būtu īpašs raksturs, ciešums vai intensitāte [18].

17 — Šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Teixeira* (71. punkts).

18 — Šajā ziņā jānorāda, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kas vairākkārt atzina, ka saikne starp jauniešiem, kuri vēl nav nodibinājuši paši savu ģimeni, un vecākiem var tikt uztverta kā kopīga ģimenes dzīve, bet nepieprasa, lai šai saiknei piemistu īpaša intensitāte. Tādējādi spriedumā lietā *Bousarra* pret Franciju (skat. ECT 2010. gada 23. septembra spriedumu lietā *Boussara* pret Franciju), lai gan Francija apgalvoja, ka prasītājs, neprecējies pieaugušais bez bērniem, nav pierādījis citu atkarības no saviem vecākiem saikni "papildus normālai emocionālajai saiknei" (34. punkts), Eiropas Cilvēktiesību tiesa tomēr atzina ģimenes dzīves aizsardzības tiesības, neparedzot īpašu emocionālu saikņu pierādīšanu.

41. Visbeidzot kopīgas dzīvesvietas kritērijs var tikt ņemts vērā, bet to nevar uzskatīt par izšķirošu. Lai gan *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London* norāda, ka iepriekš minētajā spriedumā lietā *Baumbast* un *R* Tiesa nosprieda, ka personai, kuras aizgādībā faktiski ir bērns, jābūt iespējai dzīvot kopā ar bērnu uzņēmējā dalībvalstī, manuprāt, tā neiedibināja kopīgu dzīvesvietu kā uzturēšanās atļaujas iegūšanas nosacījumu, bet tā vienīgi uzskatīja par pašsaprotamu minētajā lietā, kas attiecas uz nepilngadīgiem bērniem, ka vecāks, kura aizgādībā ir bērns, dzīvo ar viņu kopā. Turklāt apstākļos, kuri bija iepriekš minētā sprieduma lietā *Teixeira* pamatā un kas, kā to pamatoti norādījusi Eiropas Komisija, ir līdzīgi šai lietai, Tiesa kā nosacījumus atvasināto uzturēšanās tiesību iegūšanai izvirzījusi tikai vecāka "klātbūtni" un "rūpju" nodrošināšanu. Es neuzskatu, ka būtu iespējams *a priori* izslēgt, ka bērnam varētu vajadzēt viņa vecāka klātbūtni un rūpes, aizbildinoties ar to, ka ir jāpamet ģimenes mājas, lai varētu turpināt un pabeigt mācības.

42. Rezumējot es uzskatu, ka uz pirmajiem četriem iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem nav jāatbild, jo migrējoša darba ņēmēja bērna vajadzība pēc vecāka, kura faktiskā aizgādībā viņš ir, klātbūtnes un rūpēm pēc pilngadības sasniegšanas, lai turpinātu un pabeigtu mācības, izvērtēšana ir faktisks jautājums, kas ir vienīgi valsts tiesas, kurai ir jāpieņem nolēmums, ņemot vērā lietas īpašos apstākļus, kompetencē.

B – *Par piekto jautājumu*

43. Ar piekto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai bērns, kurš izmanto tiesības mācīties atbilstoši Regulas Nr. 1612/68 12. pantam, un vecāks, kura faktiskā aizgādībā viņš ir, pēc tam, kad viņi, pamatojoties uz šo tiesību normu, uzturējušies uzņēmējas dalībvalsts teritorijā vairāk nekā piecus gadus, iegūst Direktīvā 2004/38 paredzētās pastāvīgās uzturēšanās tiesības.

44. Pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanas nosacījumi Savienības pilsoņa ģimenes locekļiem, kuriem nav dalībvalsts pilsonības, ir paredzēti šīs direktīvas 16. panta 2. punktā, 17. un 18. pantā.

45. Piemērojot minētās direktīvas 16. panta 2. punktu, šīs personas iegūst pastāvīgās uzturēšanās tiesības uzņēmējā dalībvalstī ar nosacījumu, ka viņi tajā "uzturējušies likumīgi" ar Savienības pilsoni nepārtraukti piecus gadus.

46. Atkāpjoties no nosacījuma par nepieciešamību piecus gadus nepārtraukti un likumīgi uzturēties kopā ar Savienības pilsoni, Direktīvas 2004/38 17. panta 3. punktā ir paredzēts, ka neatkarīgi no to valstiskās piederības algotā darba ņēmēja vai pašnodarbinātās personas ģimenes locekļiem ir tiesības pastāvīgi uzturēties saņēmējā dalībvalstī, ja Savienības pilsonim pašam ir izdevies iegūt tiesības pastāvīgi uzturēties pirms nepārtraukta piecu gadu termiņa beigām, pierādot, ka viņš sasniedzis pensijas vecumu, beidzis strādāt pastāvīgās darbnespējas dēļ vai beidzis strādāt citas dalībvalsts teritorijā, saglabājot savu dzīvesvietu uzņēmējas dalībvalsts teritorijā. Tāpat, ja Savienības pilsonis nomirst, pirms viņš ieguvis pastāvīgās uzturēšanās tiesības, viņa ģimenes locekļi tomēr var iegūt pastāvīgās uzturēšanās tiesības uzņēmējas dalībvalsts teritorijā, ja darba ņēmējs ir uzturējies uzņēmējā dalībvalstī divus gadus vai ja viņa nāves cēlonis ir nelaimes gadījums darbā vai arodslimība, vai arī ja pārdzīvojušais laulātais ir zaudējis šīs dalībvalsts valstisko piederību, apprecoties ar minēto darba ņēmēju.

47. Neskarot Direktīvas 2004/38 17. panta noteikumus, šīs direktīvas 18. pantā visbeidzot paredzēts, ka Savienības pilsoņa nāves vai izceļošanas gadījumā, laulības šķiršanas, laulības atzīšanas par spēkā neesošu vai reģistrētu partnerattiecību izbeigšanas gadījumā viņa ģimenes locekļi iegūst pastāvīgās uzturēšanās tiesības pēc tam, kad tie likumīgi un nepārtraukti piecus gadus uzturējušies uzņēmējā dalībvalstī, ja tie atbilst šīs pašas direktīvas 12. panta 2. punktā un 13. panta 2. punktā paredzētajiem nosacījumiem, kas cita starpā pieprasa ieinteresētajām personām pirms šo tiesību iegūšanas spēt pierādīt, ka tās pašas atbilst tādiem pašiem nosacījumiem kā minētās direktīvas 7. panta 1. punkta a), b) vai d) apakšpunktā paredzētie.

48. Tiesa ir precizējusi, kuri laikposmi var tikt ņemti vērā Direktīvas 2004/38 16. pantā paredzēto pastāvīgās uzturēšanās tiesību iegūšanai.

49. Savā 2010. gada 7. oktobra spriedumā lietā *Lassal*[19], kas attiecas uz Francijas valstspiederīgo, kurai bija "darba ņēmēja" statuss Savienības tiesību izpratnē laikposmā no 1999. gada janvāra līdz 2005. gada februārim, Tiesa, lai arī norādot, ka pirms Direktīvas 2004/38 pieņemšanas Savienības tiesību akti, kas pieņemti EKL 18. panta piemērošanai, nebija reglamentējuši pastāvīgās uzturēšanās tiesību iegūšanu, tomēr uzskatīja, ka pastāvīgās uzturēšanās tiesību iegūšanai vajadzīgā nepārtrauktā piecu gadu laikposma aprēķinā ir jāņem vērā ne tikai uzturēšanās laikposmi pēc minētās direktīvas transponēšanas termiņa, bet arī uzturēšanās laikposmi, kas noritējuši pirms minētā termiņa "saskaņā ar Savienības tiesību aktiem".

50. Tā vēlāk precizēja, ka uzturēšanās laikposmi pirms 2006. gada 30. aprīļa, pamatojoties vienīgi uz atbilstoši Padomes 1968. gada 15. oktobra Direktīvai 68/360/EEK par ierobežojumu atcelšanu attiecībā uz dalībvalstu darba ņēmēju un viņu ģimeņu pārvietošanos un dzīvesvietu Kopienā[20] likumīgi izsniegtu uzturēšanās atļauju un nepastāvot atbilstībai jebkāda veida uzturēšanās tiesību iegūšanas nosacījumiem, nevar tikt uzskatīti par likumīgu uzturēšanos pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanai saskaņā ar Direktīvas 2004/38 16. panta 1. punktu[21].

51. Savā 2011. gada 21. decembra spriedumā apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja*[22] Tiesa, izvērtējot Direktīvas 2004/38 struktūru, norādīja, ka "likumīgas uzturēšanās jēdziens ietver Direktīvas 2004/38 16. panta 1. punktā minēto jēdzienu "likumīgi [..] uzturējušies" un tas [likumīgas uzturēšanās jēdziens, kas apzīmēts ar Direktīvas 2004/38 16. panta 1. punktā ietvertajiem vārdiem "likumīgi [..] uzturējušies"] ir jāsaprot kā uzturēšanās, kas atbilst šajā direktīvā paredzētajiem nosacījumiem, tostarp tiem, kuri ir paredzēti tās 7. panta 1. punktā"[23], no kā tā secināja, ka Savienības pilsoni, kurš vairāk nekā piecus gadus uzturējies uzņēmējas dalībvalsts teritorijā, pamatojoties vienīgi uz šīs dalībvalsts iekšējām tiesībām, nevar uzskatīt par tādu, kas ieguvis pastāvīgās uzturēšanās tiesības.

52. Tiesa tātad pakļāva pastāvīgās uzturēšanās tiesību atzīšanu to nosacījumu ievērošanai, kas paredzēti Direktīvas 2004/38 7. pantā attiecībā uz uzturēšanās tiesību pagarināšanu virs trīs mēnešu laikposma.

53. Minētais 7. pants pieprasa, lai ieinteresētās personas pierādītu, ka viņi ir algoti darba ņēmēji vai pašnodarbinātas personas vai ka viņu līdzekļi ir pietiekami viņiem pašiem un viņu ģimenes locekļiem, lai nekļūtu par uzņēmējas dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmas slogu viņu uzturēšanās laikā, un viņiem ir visaptverošs veselības apdrošināšanas segums uzņēmējā dalībvalstī, vai ka viņi ir atbilstošas šīm prasībām personas jau uzņēmējā dalībvalstī izveidotas ģimenes locekļi.

54. Apvienotās Karalistes un Dānijas valdības, kā arī Eiropas Komisija, no vienas puses, un asociācija *AIRE Centre for Advice on Individual Rights in Europe*[24] un *Alarape* k-dze, no otras puses, sniedz diametrāli pretēju Tiesas judikatūras interpretāciju.

55. Pirmās minētās personas no iepriekš minētā sprieduma apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* secina, ka trešās valsts valstspiederīgais, kuram bija uzturēšanās tiesības uz nepārtrauktu piecu gadu ilgu laikposmu saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, šī fakta vien dēļ nevar iegūt pastāvīgās uzturēšanās tiesības, piemērojot Direktīvu 2004/38.

19 — Lieta C-162/09 (*Recueil*, I-9217. lpp.).

20 — OV L 257, 13. lpp.

21 — Skat. 2011. gada 21. jūlija spriedumu lietā C-325/09 *Dias* (Krājums, I-6387. lpp., 66. punkts).

22 — C-424/10 un C-425/10 (Krājums, I-14035. lpp.).

23 — Minētā sprieduma 46. punkts.

24 — Turpmāk tekstā – "*AIRE Centre*".

56. Tās būtībā uzskata, ka no Regulas Nr. 1612/68 12. panta izrietošās uzturēšanās tiesības ir pamatotas vienīgi tiktāl, ciktāl nepieciešams atļaut bērnam pabeigt mācības uzņēmējā dalībvalstī, ka šīs tiesības, kas nošķiramas no Direktīvā 2004/38 paredzētajām uzturēšanās tiesībām, neatbilst šīs direktīvas 7. pantā paredzētajiem nosacījumiem un ka noteikti saskaņā ar minēto direktīvu pabeigti uzturēšanās laikposmi netiek ņemti vērā pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanai, ja nosacījumi attiecībā uz atalgotu darbību vai pietiekamu finanšu līdzekļu esamību nav izpildīti [25].

57. *AIRE Centre* tieši pretēji uzskata, ka persona, kurai nepārtrauktā piecus gadus ilgā laikposmā ir bijušas uzturēšanās tiesības saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, pēc analoģijas piemērojot Direktīvas 2004/38 16. pantu, iegūst pastāvīgās uzturēšanās tiesības attiecīgajā dalībvalstī. Atgādinot, ka šīs tiesību normas galīgais mērķis ir nodrošināt Savienības pilsoņu, kas ir darba ņēmēji, un viņu ģimenes integrāciju uzņēmējā dalībvalstī, un uzsverot, ka piecus gadus ilga uzturēšanās tiek uzskatīta par pietiekamu norādi uz noteiktas pakāpes integrāciju, *AIRE Centre* šī apgalvojuma atbalstam norāda, ka Regulas Nr. 1612/68 normas, kuras tika atstātas spēkā pēc Direktīvas 2004/38 pieņemšanas, ir jāuzskata par tādām, kas kopā ar to ietilpst tiesību aktu kopumā, un ka minētā 16. panta 2. punkta piemērošana pēc analoģijas novestu pie Tiesas iecerētā rezultāta, proti, pie Savienības tiesību vienveidīgas piemērošanas, izvairoties no dažādu valsts tiesību nepastāvības.

58. Tiesas sēdē sniegtajos mutvārdu apsvērumos *Alarape* k-dze, pievienojoties *AIRE Centre* apsvērumiem, piebilst, ka nav nekāda iemesla pārskatīt iepriekš minētā sprieduma lietā *Lassal* judikatūru, kurā paredzēts ņemt vērā visus uzturēšanās laikposmus, kas pabeigti saskaņā ar pirms Direktīvas 2004/38 spēkā esošiem tiesību aktiem. Tā uzsver, ka šajā lietā runa ir tieši par uzturēšanās laikposmu pirms 2006. gada aprīļa, kurš līdz ar to ir jāņem vērā, un norāda, ka nav nekāda pamata uzskatīt, ka uzturēšanās, kas pirms 2006. gada aprīļa kvalificēta kā "likumīga", tāda vairs nebūtu vēlāk. Tā norāda, ka iepriekš minētais spriedums apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* ir taisīts pavisam citādā situācijā, kurā prasītājs atsaucās uz uzturēšanās tiesībām saskaņā ar viņa valsts tiesībām.

59. *Alarape* k-dzes ieskatā pastāvīgā iedzīvotāja statusa atteikums radītu atturošu iedarbību, tostarp tāpēc, ka uzņēmējā dalībvalstī iegūtā kvalifikācija varētu zaudēt savu lietderību valstī, kurā bērnam ir pilsonība, un bērns varētu nejusties integrējies, ja viņš no paša sākuma zinātu, ka nekad nevarēs kļūt par pastāvīgo iedzīvotāju, pat ja viņš mācās ilgu laiku.

60. Visbeidzot viņa norāda, ka katrā ziņā gan viņas dēls, gan viņa pati atbilst Direktīvas 2004/38 7. pantā paredzētajiem kritērijiem.

61. *Alarape* k-dzes argumentācija tātad balstīta uz divām premisām, atbilstoši kurām, pirmkārt, ar iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* tiekot izslēgti uzturēšanās laikposmi, kas pabeigti atbilstoši valsts tiesībām, un, otrkārt, iepriekš minētais spriedums lietā *Lassal* ļaujot ņemt vērā jebkādu uzturēšanās laikposmu, kas pabeigts saskaņā ar pirms Direktīvas 2004/38 spēkā esošo tiesību aktu.

62. Šīs abas premisas, manuprāt, ir kļūdainas.

63. Proti, es uzskatu, ka no iepriekš minētā sprieduma apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* skaidri izriet, ka Tiesa ir nošķīrusi uzturēšanās laikposmus, kas ļauj iegūt pastāvīgās uzturēšanās tiesības, no tiem, kas to nepieļauj, nevis atkarībā no šo tiesību izcelsmes, bet gan atkarībā no to rakstura. Citiem vārdiem sakot, Tiesa ir pretstatījusi nevis Savienības tiesības valsts tiesībām, bet gan uzturēšanās laikposmus, kas atbilst Direktīvas 2004/38 7. panta 1. punktā paredzētajiem ekonomiska rakstura nosacījumiem, pretstatījusi tiem, kas neatbilst šīm prasībām.

25 — Komisija, piemēram, citē Direktīvas 2004/38 12. panta 2. punktu un 13. panta 2. punktu attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo uzturēšanās tiesību saglabāšanu attiecīgi Savienības pilsoņa nāves vai izceļošanas un laulības šķiršanas gadījumā.

64. Tādējādi Tiesa atbildē uz pirmo iesniedzējtiesas uzdoto jautājumu norādīja, ka Savienības pilsonis, kas ir vairāk nekā piecus gadus uzturējies uzņēmējas dalībvalsts teritorijā, vienīgi pamatojoties uz valsts tiesībām, nevar tikt uzskatīts par tādu, kas ieguvis pastāvīgās uzturēšanās tiesības, "lai gan [ja] šīs uzturēšanās laikā viņš neatbilda nosacījumiem, kas ir paredzēti šīs pašas direktīvas 7. panta 1. punktā" [26], no kā *a contrario* izriet, ka, ja ieinteresētā persona, lai arī tā uzturējusies atbilstoši valsts tiesībām, turklāt atbilstu minētajiem nosacījumiem, tā būtu varējusi saņemt pastāvīgās uzturēšanās tiesības.

65. Turklāt, atbildot uz otro jautājumu, Tiesa precizēja, ka laikposmi, kuros trešās valsts valstspiederīgais ir uzturējies kādas dalībvalsts teritorijā pirms šīs trešās valsts pievienošanās Eiropas Savienībai, ir jāņem vērā pastāvīgās uzturēšanās tiesību iegūšanas mērķiem, ja vien tie norisinājušies atbilstoši Direktīvas 2004/38 7. panta 1. punktā paredzētajiem nosacījumiem. Tomēr šie uzturēšanās laikposmi pēc definīcijas varēja tikt pabeigti vienīgi saskaņā ar uzņēmējas dalībvalsts iekšējām tiesībām [27].

66. Ņemot vērā minēto spriedumu, kura risinājums tika atkārtots 2012. gada 6. septembra spriedumā apvienotajās lietās *Czop* un *Punakova* [28], tātad ir skaidrs, ka uzturēšanās laikposms, kas pabeigts, pamatojoties vienīgi uz valsts tiesībām, bet atbilstoši Direktīvā 2004/38 paredzētajiem nosacījumiem, var tikt ņemts vērā pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanai. Praktiski runa ir par Savienības pilsoņa vai viņa ģimenes locekļa uzturēšanās laikposmiem pirms Direktīvas 2004/38 transponēšanas dienas vai trešās valsts valstspiederīgā uzturēšanās laikposmiem pirms šīs valsts pievienošanās Savienībai.

67. Atliek noskaidrot, vai apgrieztā veidā uzturēšanās laikposms, kas pabeigts, pamatojoties uz Savienības tiesībām, bet neievērojot Direktīvas 2004/38 7. pantā paredzētos nosacījumus, varētu tikt ņemts vērā.

68. Iepriekš minētais spriedums lietā *Lassal*, atsevišķi izskatot, sākotnēji šķietami varētu tikt minēts par labu apstiprinošai atbildei uz šo jautājumu, jo pastāvīgās uzturēšanās tiesību iegūšanas mērķiem tas pieļauj ņemt vērā ikvienu uzturēšanās laikposmu, kas pabeigts "saskaņā ar Savienības tiesību aktiem", kas bija spēkā pirms Direktīvas 2004/38 transponēšanas dienas, neierobežojot šo ņemšanu vērā tādējādi, ka tā attiektos uz atsevišķiem noteiktiem gadījumiem, piemēram, gadījumiem, kad agrāk spēkā esošajās tiesībās jau bija paredzētas pastāvīgās uzturēšanās tiesības.

69. Tomēr šī sprieduma tvērums ir jāizvērtē, ņemot vērā Tiesas norādītos faktiskos apstākļus un ar iepriekš minētajā spriedumā apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* sniegtos skaidrojumus. Tiesa norādīja, ka *Lassal* k-dzei bija ""darba ņēmēja" statuss Savienības tiesību izpratnē" [29], no kā izriet, ka pirms Direktīvas 2004/38 spēkā stāšanās viņa atbilda nosacījumiem, kas ir identiski tiem, kuri vēlāk tika izteikti tās 7. pantā. Ņemot vērā iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja*, vienīgais secinājums, ko var izdarīt, ir tas, ka, lai uzturēšanās pirms šīs direktīvas transponēšanas datuma būtu likumīga, tai ir jāatbilst Savienības tiesību aktiem, kas pakļāva uzturēšanās tiesības nosacījumiem, kuri ir līdzvērtīgi minētās direktīvas 7. pantā paredzētajiem.

70. Atliek noskaidrot, vai tas, ka Regulas Nr. 1612/68 12. pants ietilpst ar Direktīvu 2004/38 izveidotā saskanīgā "tiesību aktu kopumā", liek piemērot pēc analoģijas šīs direktīvas 16. pantu.

71. Manuprāt, uzturēšanās tiesību autonomā rakstura atzīšana judikatūrā ir analīzes, kura ir jāizdara, lai atbildētu uz šo jautājumu, svarīgākais jautājums.

72. Proti, uzturēšanās tiesību autonomija var dot pamatu divu veidu nesavienojamai argumentācijai.

26 — Skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* (28. punkts).

27 — Kā to Tiesa tostarp skaidri atzinusi minētā sprieduma 61. punktā.

28 — C-147/11 un C-148/11

29 — Iepriekš minētais spriedums lietā *Lassal* (18. punkts).

73. Kā to uzsver Apvienotās Karalistes un Dānijas valdības, kā arī Komisija, uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu balstīto uzturēšanās tiesību autonomais raksturs Direktīvas 2004/38 pakāpeniskajās integrācijas kāpnēs šķietami nepieļauj pielīdzināšanu pēc analoģijas otrajai pakāpei, kas ir uzturēšanās, kas ilgst vairāk par trīs mēnešiem.

74. Tomēr arguments par studējošu bērnu uzturēšanās tiesību autonomiju ir atgriezenisks un var piedāvāt radikāli pretēju analīzi. Šīs uzturēšanās tiesības judikatūrā ir tikušas atbrīvotas no nosacījuma par resursiem un veselības apdrošināšanu, jo tās "[ir] balstītas nevis uz [..] ekonomisko neatkarību, bet uz apstākli, ka Regulas Nr. 1612/68 mērķis, proti, darba ņēmēju brīva pārvietošanās, prasa, lai darba ņēmēja ģimene vislabākajos apstākļos integrētos uzņemošajā dalībvalstī" [30]. Tā kā bērni un vecāki, kuru aizgādībā ir šie bērni, var iegūt uzturēšanās tiesības uz vairāk nekā trīs mēnešiem, kuras atbilst Direktīvas 2004/38 7. pantā paredzētajām tiesībām, bet kuru īstenošana nav atkarīga no šajā pantā paredzētajiem nosacījumiem, šo pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanas nosacījumu ieviešana no jauna veido paradoksu, kas ir vēl jo vairāk pārsteidzošs, ņemot vērā, ka uzturēšanās tiesību autonomijas princips, kas ir paredzēts, lai atvieglotu bērna situāciju, viņus atbrīvojot no jebkādām finansiālās neatkarības prasībām, galu galā vēršas pret šo tiesību ieguvēju, viņam liedzot tiesības uz pastāvīgā iedzīvotāja statusu [31].

75. Kas ir vēl svarīgāk, finansiālās autonomijas prasības atkārtota ieviešana, lai pierādītu pietiekamu integrēšanos uzņēmējas dalībvalsts sabiedrībā, šķiet maz savietojama ar domu, saskaņā ar kuru migrējošajiem darba ņēmējiem, kā arī viņu ģimenes locekļiem atzītās uzturēšanās tiesības balstītas uz integrēšanās prezumpciju, kas rodas no iesaistes darba tirgū. Pēc tam, kad tā atgādināja atšķirību starp migrējošiem darba ņēmējiem un viņu ģimenes locekļiem, no vienas puses, un Savienības pilsoņiem, kuri nav ekonomiski aktīvi, no otras puses, Tiesa savā 2012. gada 14. jūnija spriedumā lietā Komisija/Nīderlande [32] uzsvēra, ka konkrēti attiecībā uz migrējošajiem darba ņēmējiem integrācijas saikne izriet tostarp no tā, ka ar iemaksām sociālajā budžetā, ko migrējošais darba ņēmējs maksā uzņēmējā dalībvalstī atbilstoši darbam, kuru viņš veic, viņš piedalās arī šīs valsts sociālās politikas finansēšanā un tādējādi viņam ir jāgūst no tās labums ar tādiem pašiem nosacījumiem kā vietējiem darba ņēmējiem [33].

76. Turklāt, ja integrācijas saikne netiktu prezumēta, bet būtu jāpierāda, būtu arī iespējams apgalvot, ka tas, ka bērns pēc tam, kad viņš apmeties uz dzīvi uzņēmējā dalībvalstī kā migrējoša darba ņēmēja ģimenes loceklis, tur ir pabeidzis pamatskolas un vidusskolas mācības, pirms tas uzsācis augstākā līmeņa studijas, rada pietiekamu integrēšanās līmeni.

77. Lai gan es uzskatu par svarīgu argumentu saistībā ar patieso integrācijas uzņēmējā dalībvalstī līmeni, kas man ļāva secinājumos apvienotajās lietās, kurās pasludināts iepriekš minētais spriedums *Ziolkowski* un *Szeja*, ierosināt ietvert likumīgās uzturēšanās jēdzienā uzturēšanās laikposmus, kas pabeigti vienīgi saskaņā ar valsts tiesībām, likumīgo uzturēšanos Direktīvas 2004/38 izpratnē pielīdzinot uzturēšanās, kas nav uzskatāma par nelegālu, jēdzienam, tomēr, ņemot vērā minēto spriedumu, es uzskatu, ka uzturēšanās laikposmi, kas pabeigti saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, nav jāņem vērā pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanas mērķiem.

78. Tālāk norādītie apsvērumi apstiprina šo nostāju.

30 — Iepriekš minētais spriedums lietā *Texeira* (66. punkts).

31 — Skat. attiecībā uz līdzīgu paradoksālu situāciju iepriekš minēto spriedumu lietā *Dias*. Vērtējums, saskaņā ar kuru uzturēšanās atļaujas izsniegšana ir jāuzskata par deklaratīvu aktu, nevis tiesības nodibinošu aktu un kas parasti ir Savienības pilsonim labvēlīgs, jo tas liedz pilsoņa uzturēšanos kvalificēt par "nelikumīgu" Savienības tiesību izpratnē, pamatojoties vienīgi uz apstākli, ka viņam nav uzturēšanās atļaujas, viņam nāk par sliktu, jo tas rada šķēršļus, lai Savienības tiesību izpratnē varētu uzskatīt par "likumīgu" Savienības pilsoņa uzturēšanos, vienīgi pamatojoties uz to, ka šāda atļauja tam ir izsniegta likumīgi. Skat. arī šī sprieduma komentāru, ko sniedzis Kauff-Gazin F., *Revue Europe*, 2011, Nr. 10, 337. komentārs.

32 — C-542/09

33 — Minētā sprieduma 66. punkts.

79. Pirmkārt, apstāklim, ka Regula Nr. 1612/68 ir balstīta uz integrācijas prezumpciju, vai apstāklim, ka bērns, kurš turpina savas studijas, visbiežāk varēs pierādīt patiesu integrācijas saikni ar uzņēmēju dalībvalsti, nav nozīmes no pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanas viedokļa.

80. Iepriekš minētā sprieduma apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja* pamati, manuprāt, var tikt identificēti nepieciešamībā saglabāt Savienības likumdevēja iecerēto līdzsvaru starp brīvas pārvietošanās un integrēšanās prasībām, no vienas puses, un dalībvalstu finansiālajām interesēm, no otras puses. Šīs raizes pēc līdzsvara izpaužas prasīgas integrācijas pakāpes koncepcijas pieņemšanā, jo Tiesa nosprieda, ka "integrācija, kam ir galvenā nozīme [..] pastāvīgas uzturēšanās tiesību iegūšanā, ir balstīta ne tikai uz teritoriālo un laika aspektu, bet arī uz kvalitātes elementiem, kas attiecas uz integrācijas pakāpi uzņēmējā dalībvalstī"[34]. Patiesībā, ja integrācijas "kvalitāte" tiek vērtēta vienīgi finansiālās neatkarības nosacījuma kontekstā, man ir sajūta, ka realitātei atbilstošāk no tā secināt, ka pastāvīgās uzturēšanas atļaujas iegūšanas nosacījumi galu galā ir neatkarīgi no atļaujas pieteikuma iesniedzēja integrācijas uzņēmējā dalībvalstī pakāpes.

81. Regulas Nr. 1612/68 12. pants, kura mērķis ir atļaut migrējoša darba ņēmēja bērnam īstenot un pabeigt mācības tādā veidā, lai darba ņēmēju neatturētu brīvi pārvietoties, ir piemērojams attiecībā uz bijušo migrējošo darba ņēmēju bērniem[35] un pieprasa vienīgi, lai bērns būtu dzīvojis ar saviem vecākiem vai vienu no viņiem dalībvalstī laikā, kamēr vismaz viens no viņa vecākiem tur uzturējās kā darba ņēmējs[36]. Sasaiste ar saimnieciskās darbības veikšanu, kas tiek uzskatīta kā tāda, kas ļauj prezumēt pietiekamu integrācijas līmeni, līdz ar to var izrādīties ļoti vāja, it īpaši tad, ja Savienības pilsonis, no kura bērnam ir šīs tiesības, ir strādājis ļoti īsu laiku pirms vairākiem gadiem. Tātad šķiet normāli pieprasīt no bērniem, kas mācās, lai viņi paši atbilstu Direktīvas 2004/38 prasībām.

82. Turklāt, ja tiktu atļauts ņemt vērā uzturēšanās laikposmus, kas pabeigti, pamatojoties uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, bez pamatota iemesla varētu tikt pastiprināta plaisa starp divām personu, kas nav ekonomiski aktīvas, kategorijām – tām, kas var iegūt šādas tiesības vienīgi ar nosacījumu, ka tās ir finansiāli neatkarīgas, un tām, kas atbrīvotas no šīs prasības vienīgi tādēļ, ka viņu uzturēšanās tiesības ir balstītas uz migrējoša darba ņēmēja uzturēšanās tiesībām.

83. Otrkārt, uzturēšanās laikposmu, kas pabeigti, pamatojoties uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, ņemšana vērā nešķiet atbilstoša to Direktīvas 2004/38 normu vispārējai struktūrai, kas attiecas uz pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanas nosacījumiem gadījumā, ja uzturēšanās tiesības tiek saglabātas, neskatoties uz tāda notikuma iestāšanos, kas liek zaudēt Savienības pilsoņa ģimenes locekļa statusu.

84. Lai gan Direktīvas 2004/38 12. panta 2. punkts un 13. panta 2. punkts ar noteiktiem nosacījumiem ļauj Savienības pilsoņa ģimenes locekļiem, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie, iegūt autonomas uzturēšanās tiesības Savienības pilsoņa nāves vai izceļošanas gadījumā, laulības šķiršanas, laulības atzīšanas par spēkā neesošu vai reģistrētu partnerattiecību izbeigšanas gadījumā, tomēr laikposmi, kas pabeigti, pamatojoties uz šīm tiesībām, tiks ņemti vērā pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanai tikai ar nosacījumu, ka viņi paši atbilst prasītajiem nosacījumiem.

85. Vēl būtiskāk ir konstatēt atsauces neesamību uz pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanu Direktīvas 2004/38 12. panta 3. punktā, kuras mērķis tieši ir Savienības pilsoņa izceļošanas vai nāves specifiskajā gadījumā regulēt bērnu, kuri ir uzņemti mācību iestādēs, un viņu vecāku, kuru faktiskā aizgādībā šie bērni ir, situāciju.

34 — Iepriekš minētais spriedums lietā *Dias* (64. punkts).

35 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā Komisija/Nīderlande (49. punkts un tajā minētā judikatūra).

36 — Turpat (50. punkts un tajā minētā judikatūra).

86. Šajā tiesību normā ir paredzēts, ka, neskatoties uz Savienības pilsoņa izceļošanu un nāvi, bērni un vecāki, kuru faktiskā apgādībā šie bērni ir, neatkarīgi no viņu valstiskās piederības nezaudē uzturēšanās tiesības, ja bērni "uzturas uzņēmējā dalībvalstī un ir reģistrēti izglītības iestādē, lai tajā mācītos, *līdz bērni ir pabeiguši mācības* [37]".

87. Direktīvas 2004/38 12. panta 3. punkta mērķis kļūst skaidrāks, lasot Komisijas 2001. gada 23. maijā iesniegto priekšlikumu direktīvai[38], kurā precizēts, ka "ar šo punktu likumdošanas līmenī tiek nostiprināts Eiropas Savienības Tiesas 1989. gada 15. marta spriedumā apvienotajās lietās [389 un 390/87 *Echternach* un *Moritz*[39]] izvirzītais princips, un tas attiecas uz tādu Savienības pilsoņa bērnu situāciju, kuriem nav dalībvalsts pilsonības, kuri mācās un ir integrējušies uzņēmējas dalībvalsts izglītības sistēmā un kuriem varētu būt grūti integrēties jaunā izglītības sistēmā valodas, kultūras vai citu iemeslu dēļ, proti, šīs personas var ciest, ja vecāks, kas ir Savienības pilsonis, izbrauc no uzņēmējas dalībvalsts teritorijas profesionālu vai citu iemeslu dēļ. Šīs uzturēšanās tiesības, kuras var tikt ierobežotas ar mācību ilgumu, ir pakļautas nosacījumam, ka bērni ir uzņemti vidusskolas vai augstākā līmeņa izglītības mācību iestādē, tā tas ir vēl jo vairāk tādēļ, ka tieši šajā mācību posmā integrācija jaunā izglītības sistēmā kļūst grūtāka"[40].

88. Pat ja Direktīvas 2004/38 12. panta 3. punkts nerada autonomas un pilnīgas uzturēšanās tiesības, kas būtu līdzvērtīgas tām, kuras izriet no Regulas Nr. 1612/68 12. panta[41], Direktīvas 2004/38 12. panta 3. punkts, kurš ataino īpašu uzmanību, kas šajā direktīvā veltīta bērniem, kuri mācās uzņēmējā dalībvalstī, un vecākiem, kuru aizgādībā ir šie bērni[42], ir pieņemts, tieši iedvesmojoties no judikatūras, kuras *acquis*, kaut arī daļēji, tas tiecas konsolidēt.

89. Direktīvas 2004/38 18. pants, kurā ir paredzēta pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšana ģimenes locekļiem, kuriem nav dalībvalsts pilsonības, attiecas tikai uz Savienības pilsoņa ģimenes locekļiem, kas minēti šīs direktīvas 12. panta 2. punktā un 13. panta 2. punktā, izņemot bērnus, kas uzņemti mācību iestādē un minēti šīs direktīvas 12. panta 3. punktā, kuri tātad nevar iegūt pastāvīgās uzturēšanās tiesības.

90. Līdz ar to, ja uzturēšanās periodi, kas pabeigti, pamatojoties uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, tiktu ņemti vērā pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanas mērķiem, rastos grūti pamatojamas režīma atšķirības.

91. Piemēram, bērns, kurš četrus gadus ir dzīvojis pie sava tēva, kas ir Savienības pilsonis un nav ekonomiski aktīvs, bet kuram ir pietiekami finanšu līdzekļi un veselības apdrošināšana, nevarētu pēc viņa nāves iegūt pastāvīgā iedzīvotāja statusu, kaut arī viņš vairākus gadus mācās uzņēmējā dalībvalstī, savukārt Savienības pilsoņa, kurš ir šķīries un pametis savu ģimeni pēc sešiem nostrādātiem mēnešiem citā dalībvalstī, laulātā bērns varētu lūgt ņemt vērā šos uzturēšanās laikposmus, kas atbilst viņa mācību laikam.

37 — Izcēlums mans.

38 — Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par Eiropas Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā (COM(2001) 257, galīgā redakcija).

39 — *Recueil*, 723. lpp.

40 — Iepriekš minētais priekšlikums direktīvai (16. lpp., 3. punkts).

41 — Šajā ziņā skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumu lietā, kurā pasludināts iepriekš minētais spriedums *Teixeira*, 52. punktu. Skat. par labu šīs tiesību normas plašākai interpretācijai, kas pārsniegtu tās tekstā noteikto, lai tostarp aptvertu laulības šķiršanās gadījumus, Starup, P. un Elsmore, M.-J., "Taking a logical or giant step forward? Comment on *Ibrahim* and *Teixeira*", *European Law Review*, 2010, 571. lpp., it īpaši 583. lpp.

42 — Šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Ibrahim* un *Secretary of State for the Home Department* (58. punkts), kā arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Teixeira* (69. punkts).

92. Rezumējot – kamēr Direktīvas 1612/68 12. pantā paredzētās uzturēšanās tiesības, lai arī tās balstītas uz vecāka, kas ir migrējošs darba ņēmējs, situāciju, no tā ir norobežotas, lai – citu seku starpā – izvairītos no finansiālās neatkarības nosacījuma, es uzskatu, ka, ņemot vērā Tiesas interpretāciju attiecībā uz likumīgas uzturēšanās jēdzienu, šis atbrīvojums nevar tikt paplašināts tādējādi, ka tas ietver pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanu.

93. Šis secinājums, protams, nav bez neērtībām attiecībā uz personām, kuras savas tiesības iegūst vienīgi no Regulas Nr. 1612/68 12. panta, nespējot citādi pierādīt, ka viņas atbilst Direktīvas 2004/38 7. pantā paredzētajiem nosacījumiem. Šo personu situācija pēc viņu mācību beigām, kuras turklāt viņiem būs interese paildzināt, kļūs nestabila, jo tie var tikt pakļauti izraidīšanas pasākumiem, pat ja šo pasākumu īstenošana var kļūt par samērīguma pārbaudes priekšmetu saistībā ar kaitējumu viņu privātajai un ģimenes dzīvei.

94. Tomēr nav neloģiski domāt, ka ar pastāvīgā iedzīvotāja statusu, kurš pēc tā saņemšanas dod tiesības uz beznosacījumu sociālo palīdzību, piešķirto tiesību svarīgums pretī pieprasa tā iegūšanai noteikto nosacījumu stingrību. Turklāt šī statusa piešķiršanas stingro, bet skaidro nosacījumu formulējums neapšaubāmi atbilst tiesiskās noteiktības imperatīvam, kurš būtiski tiktu apšaubīts, ja Tiesa pārskatītu savu pavisam neseno judikatūru, kas izriet no iepriekš minētā sprieduma apvienotajās lietās *Ziolkowski* un *Szeja*.

95. Šie ir iemesli, kuru dēļ es ierosinu Tiesai atbildēt uz iesniedzējtiesas piekto jautājumu, ka uzturēšanās laikposmi, kas pabeigti, pamatojoties vienīgi uz Regulas Nr. 1612/68 12. pantu, neizpildot Direktīvas 2004/38 7. panta 1. punktā uzskaitītos nosacījumus, nevar tikt ņemti vērā pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanas mērķiem.

II – Secinājumi

96. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai uz *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), London*, uzdoto piekto prejudiciālo jautājumu atbildēt šādi:

Uzturēšanās laikposmi, kas pabeigti, pamatojoties vienīgi uz Padomes 1968. gada 15. oktobra Regulas (EEK) Nr. 1612/68 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā, 12. pantu, neizpildot Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvas 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, 7. panta 1. punktā uzskaitītos nosacījumus, nevar tikt ņemti vērā šajā direktīvā paredzēto pastāvīgo uzturēšanās tiesību iegūšanas mērķiem.